

MEMORIA CA FORMĂ DE JUSTIȚIE

Memory as a form of Justice

Liliana IAVORSCHI, Nelea LICHII

Abstract: *The article reflects the exhibition data „Memory as a form of Justice” dedicated to the Memorial of Victims of Communism and of the Resistance, the first of this kind and proportions in ex-communist countries. Romanian Cultural Institute „Mihai Eminescu” in collaboration with the Romanian Embassy in Republic of Moldova, the General Consulate of Romania in Balti inaugurated the exhibition within the framework of events dedicated to the Day of Europe. The 26 panels that comprise are a foray at the photographic exhibition into the dark world of bloody period of communism in Romania.*

„Nu putem avea un viitor curat fără să ne cunoaștem trecutul”

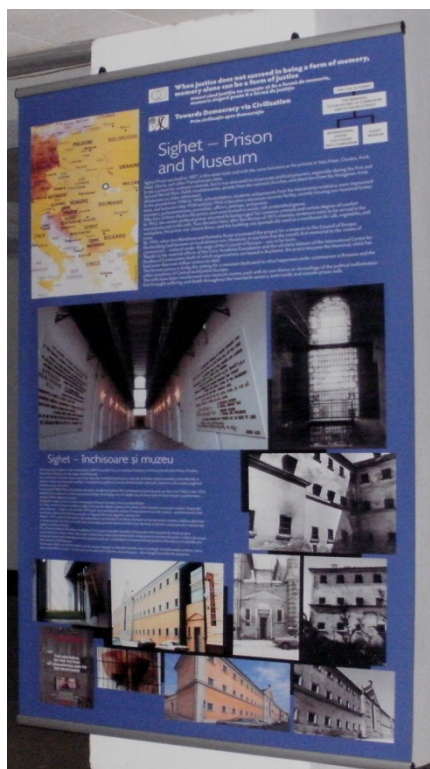
Monica Macovei

În cadrul manifestărilor dedicate Zilei Europei, Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău în colaborare cu Ambasada României în Republica Moldova, Consatulat General al României la Bălți au inaugurat în holul

VIA EUROPA

de la parterul Bibliotecii Științifice a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, expoziția „Memoria ca formă de justiție”,

De la 26 mai pînă la 13 iunie 2012, utilizatorii Bibliotecii Științifice a Universității de Stat „Alec Russo” au avut posibilitatea să viziteze expoziția dedicată Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței, realizată de Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului și organizată în parteneriat cu europarlamentarul Monica Macovei, sub înaltul patronaj al președintelui Parlamentului European, Jerzy Buzek.

La deschiderea oficială a expoziției au luat cuvîntul E. S. Dirk Schuebel, șeful delegației UE în Moldova, E. S. Marius Lazurca, ambasadorul României în Republica Moldova, domnul Petre Guran, directorul Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu” la Chișinău, domnul Nicanor Dumitru Teculescu, Consulul general al României în orașul Bălți, rectorul Universității de Stat „Alec Russo” Gheorghe Popa.

Pînă a ajunge în Nordul Republicii, expoziția a fost găzduită de Biblioteca Națională din Chișinău. Cele 26 de panouri ale

expoziției sînt o incursiune fotografică în lumea întunecată a perioadei sîngeroase a comunismului din România. Exponate de la Memorialul Sighet, mărturii ale anilor de teroare, dar și fotografii păstrate de urmașii victimelor. Ea dezvăluie un spectacol mut, dar dramatic al suferinței, prezintă soarta a zeci de mii de deținuți politici, ferecați între zidurile închisorilor comuniste și astfel contribuie la găsirea răspunsului la întrebarea „Poate fi reînvățată memoria?”, nu numai ca formă de optimism, dar și ca singură cale posibilă pentru a ne salva de umbrele trecutului.

Expoziția marchează împlinirea a 18 ani de la începerea, sub auspiciile Consiliului Europei, a „Proiectului Sighet”, a cărui finalizare a dus la crearea Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței,

Închisoarea de la Sighet a fost construită în 1897. Era o închisoare de drept comun care însă, mai ales în timpul primului și celui de-al doilea război mondial, a fost folosită și pentru încarcerarea deținuților politici. În perioadă 1948-1950 au fost închiși aici elevi, studenți și țărani din rezistența maramureșeană, iar între mai 1950 și iulie 1955 penitenciarul a devenit unul de maximă securitate, fiind aduși aici, în deplin secret două sute de foști miniștri, parlamentari, ziaristi, militari, episcopi și preoți, 54 dintre aceștia au murit, fiind înmormântați în locuri secrete și încă neidentificate.

Până în 1993, când Ana Blandiana și Romulus Rusan au înaintat Consiliului Europei proiectul acestui muzeu, clădirea devenise o ruină imundă. Era însă locul unde avea să se nască primul memorial din lume dedicat victimelor comunismului, realizat sub egida Consiliului Europei.

Prin efortul material al Fondației Academia Civică și prin travaliul științific al Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului, ambele aflate la București, închisoarea a devenit Memorialul vizitat până în prezent de peste 1 million de turiști. Fosta închisoare este astăzi decorul-cadru pentru ceea ce s-a întâmplat în timpul comunismului în România și în celelalte țări din Centrul și estul Europei.

„Memorialul Victimelor comunismului și al Rezistenței”, o istorie a repressiunii comuniste expuse în 50 de săli ale muzeului. Iar sub aer liber se află 2 mari capodopere de artă:

1. „Convoiul sacriificaților” – grup statuar al sculptorului Aurel Vlad (18

siluete de bronz îndreptându-se spre un zid orb, călăuzite de mâna întinsă imperativ a unei persoane fără cap.

2. „Spațiul de Reculegere și Rugăciune” de arhitectorul Radu Mihailescu, este o cupolă subpământeană, sur-plombată de un impluviu. Prin crucea decupată în centrul Cupolei lumina de afară coboară filtrat pe pînza de apă a unui bazin cu lumînări și în zilele însorite răsfrînge mai multe cruci de lumină pe pereți.

Deasupra Cupolei sînt plantați 12 meri. Spațiul a fost gîndit ca un loc de reculegere și meditație.

„N-as fi rezistat dacă nu credeam în Dumnezeu” – Această frază este prezentă în toate memoriile din închisoare.

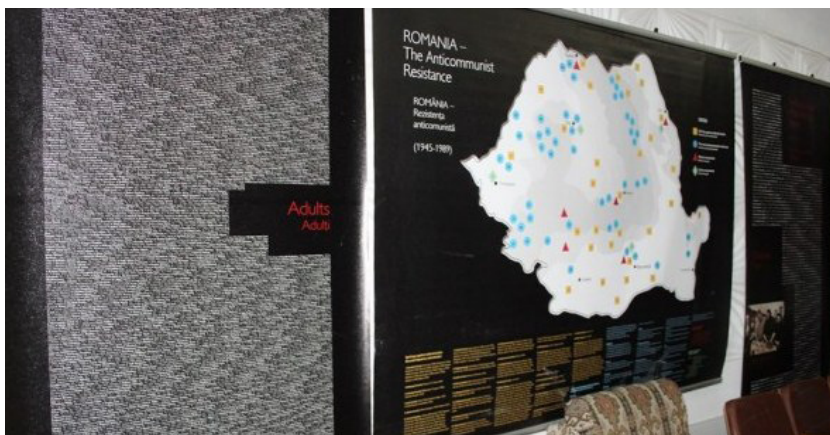
„Cimitirul Săracilor”, cei morți în închisoare erau îngropați noaptea în secret,

pe malul Tisei (frontiera cu URSS). Pentru că gropile nu au fost identificate, a fost inaugurat un proiect peisagistic în care conturul țării este scris cu brazi, iar pe locul orașului Shighet de pe hartă este înălțat un cenotaf dominat de o cruce masivă, decorată în stil bizantin, iar în interior sînt depuse urne – purtînd motivul popular românesc al „pasării sufletului”.

Cea mai mare victorie a comunismului - o victorie relevată dramatic abia după 1989 - a fost crearea omului fără memorie, a omului nou, cu creierul spălat, care nu trebuie să-și amintească nici ce a fost, nici ce a avut, nici ce a făcut înainte de comunism. Deportările din Banat și Mehedinți, din vara anului 1951 reprezintă unul din cele mai elocvente proiecte de epurare socială pe care le-a inventat regimul comunist din perioada Ceorghiu-Dej, aflat în plină dominație sovietică. Pe unul din panouri este reprezentată viața și munca de zi cu zi în Bărăgan. Sînt expuse primele adăposturi, construcția caselor, este arătată munca grea și ocupațiile copiilor.

„Morți fără morminte în Bărăgan. Pe un fon negru al placardului sînt înscrise listele adulților și ale copiilor, care au decedat în perioada 1951-1956. În dreptul fiecărui decedat este indicată vîrsta și data decesului.

România – Rezistența anticomunistă (1945 - 1989), Harta unde sînt indicate: Răscoalele împotriva colectivizării; Rezistența Armatei anticomuniste; Mișcările muncitorești și cele studentești. Sînt indicate localitățile și anii cînd au avut loc aceste mișcări.

Țărani din Vrancea arestați în iulie 1950. Una din cele mai proeminente răscoale țărănești a avut loc în noaptea de 23-24 iulie 1950, în satul Bărsești din regiunea Vrancea. Oponîndu-se confiscării pămîntului și pădurilor, răsculații au ocupat sediile Sfatului Popular, a Miliției și a Poștei, au tăiat firele telefonice, au sechestrat și ars arhiva. Activiștii de partid și milițienii aflați la fața locului au fost arestați. Cu toate că Securitatea a intervenit rapid, executînd mai mult țărani, revoltă s-a extins și în alte sate. Au fost efectuate cîteva sute de arestări. După un

an de anchete sălbatice, 308 țărani au fost împărțiți în 18 locuri de detenție.

Femei în închisoare. Mame, fici, soții, profesoare, actrițe, aviatoare, studente, ingenere ... unele condamnate pentru că nu și-au denunțat membrii de familie sau vecinii, altele pentru că au luptat cu arma în mâini în munți, unele deportate pentru că s-au opus colectivizării, altele pentru că au refuzat minciuna și ipocrizia regimului, au căzut victime represiunii comuniste.

La Memorialul Sighet în sala 52 sînt prezente peste 4 200 de nume, printre care: Doina Cornea, Laurenția Arnăuțoiu, Lucia Florei, Lili Carandino, Nadea Russo, Elena Stelin, Mara Lazăr, Tina Barbu, etc.

Generația unirii exterminată în gulagul românesc. Momentul 1918 a constituit apogeul unității românilor. Marile adunări de la Chișinău (27 martie) Cernăuți (28 noiembrie) și Alba Iulia (1 decembrie) au reprezentat nu numai voința tuturor păturilor populației, ci și a forțelor politice, fie că erau de factura națională, sau social-democrată, singuri care s-au opus de-a lungul anilor. Următorii au fost bolșevicii, derivați din aripa stîngă a social-democraților și constituiți de Stalin în Internaționala a III-a (comintern). Aceasta și-a făcut un scop din distrugerea statelor naționale nou constituite după primul război mondial. În documente programatice și în cele curente, cominternul definea sistematic România ca un stat imperialist, bazat pe suprimarea drepturilor minorităților. Imediat după ce a ajuns la putere a procedat la distrugerea tuturor partidelor și personalităților care au participat la

marea unire din 1918. Rînd pe rînd au fost arestați și condamnați: Iuliu Moldovan (1882-1966), Onisifor Ghibu (1883-1972), Pantelimon Halippa (1883-1979), Ilie Lazăr (1895-1976), Emil Hațieganu (1878-1959), Iosif Juminca (1893-1949), etc.

Basarabeni în Gulag

Români din Basarabia deportați în GULAG. Poporul român a trecut de ne-numărate ori prin oribile încercări, care au fost rezultatul unui lung șir de atentate la tot ceea ce avut poporul nostru mai scump: pămîntul nostru străbun, limba noastră, într-un cuvînt identitatea noastră națională. Cu siguranță, foametea de la 1946-1947 și deportările staliniste sînt cele mai negre pagini din Istoria noastră națională. În aceste dezastre ale poporului nostru au fost nimiciți peste 700 000 de români din Basarabia și Bucovina de Nord, zeci de mii de familii, bărbați, femei, copii, tineri, bătrîni au trecut prin groaznice chinuri. Cît de aspru nu ar suna acest lucru, ororile acelor timpuri sînt o parte a Istoriei noastre și datoria noastră și ca români și ca oameni este ca nimeni să nu uite de acele strașnice timpuri. Mai mult decît atît, fie ca totul ce este legat de acei călăi ai Istoriei care ne-au prigonit și ne-au omorît frații noștri fără pic de milă să nu se dea uitării. Pe panou sînt expuse fotografiile basarabenilor ce au decedat în Gulag.

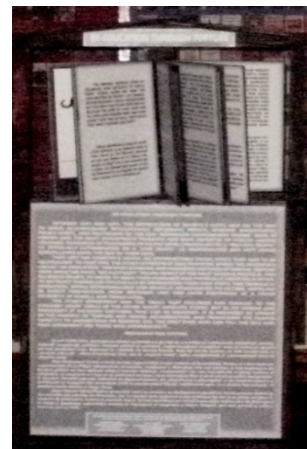

Acapararea puterii. Armata Română a fost comunizată prin epurări masive și prin constituirea unui sistem de control politic după modelul Armatei Roșii. Chiar și uniformă și celelalte

însemne a fost copiate după cele ale Armatei Roșii.

Reeducarea prin tortură. În anii 1949-1951, distrugerea elitelor societății era pe cale de a se îndeplini: intelectualii, diplomații, preoții, militarii, magistrații, polițiștii, oamenii politici ai vechiului „regim burghezo-moșieresc” erau în închisori, țărani cei mai gospodari erau deportați în coloniile de muncă forțată. Sute de mii de oameni au fost condamnați la „moarte naturală”, adică exterminați fizic, sau la „moartea civică”, marginalizați și supravegheați pînă la sfârșitul vieții.

Mai rămăseseră tinerii, o forță socială imprevizibilă și care trebuia să fie anihilată. Pentru ei au fost inventate experimentele de la Pitești (denumite de

Securitate „reeducare”). Metodele cele mai barbare și mai ingenioase de tortură psihică au fost aplicate asupra tinerilor deținuți „recalcitranți” de cele mai diferite credințe politice și religioase, cu scopul de a-i face să se umilească reciproc, să se maltrateze fizic și să se mutilizeze psihic denigrându-și trecutul. Această operație diabolică de depersonalizare și de asasinat moral s-a desfășurat cu începere din decembrie 1949 în penitenciarul Pitești, continuând apoi cu o putere mai scăzută în penitenciarele Gherla și Țirgu Ocna.

Sistemul concentraționar românesc a cuprins, în perioada 1945-1989, peste 450 locuri de detenție sau reprimare. Dintre acestea:

44 penitenciare,

61 locuri de anchetă, depozit și surghiun,

72 lagăre de muncă forțată,

63 centre de deportare și domiciliu obligatoriu,

10 zile psihiatrice cu caracter politic,

93 de locuri de asasinare, execuții, lupte cu Securitatea Soldate cu morți, gropi comune peste 100 de sedii regionale, raionale/județene, unde se desfășurau anchete ale securității. „*Mai bine să arestăm zece nevinovați decât să scăpăm un bandit*”, spunea un șef al Partidului Comunist în 1945, imediat după acaparea puterii.

Din cele două milioane de oameni lipsiți de libertate fizică, marea majoritatea (pînă la un milion) au fost arestați fără mandat și fără motive precise. Un număr de 600 000 au avut parte de procese și au fost condamnați pe baza unui text de lege. Peste o jumătate de milion de tineri cu „origine nesănătoasă” au fost duși la muncă forțată în detașamente speciale ale armatei. Cîteva sute de mii de oameni au fost deportați. Doar o mică parte a acestor proscriși s-au salvat în munți, luptînd în mișcarea de rezistență.

Cărți publicate de Academia Civică, făcînd parte din banca de date a Memorialului Sighet, editor fiind Romulus Rusan. : Colecția Analele Sighet; Colecția Biblioteca Sighet; Colecția documente; Colecția istorie orală; Colecția Interval; . Colecția Viața cotidiană; Colecția Ora de istorie; Colecția multimedia; Comemorare.

A fost creată o colecție de cărți pentru elevi și studenți (Ora de istorie), ținând cont de faptul că istoria predată în școli este schematică și neatractivă. Dar – lucru cu adevărat important – începând din 1998 se organizează la Memorial o Școală de vară cu elevi de elită (în ultimii 2 ani au participat și 50 profesori de liceu). Este un eveniment nu numai didactic, ci și științific, pentru că an de an se publică contribuțiile... și nu sînt unele oarecare, ci chiar de nivel internațional.

Faimoasa Școală de Vară de la Sighet... Vladimir Bukovski îi găsea o anume unicitate, istorici extraordinari ca Dennis Deletant și Stéphane Courtois i-au fost rectori. Ce s-a întîmplat anul acesta în Școala de Vară. Bukovski nu e singurul care a exultat la Școala de Vară. Dennis Deletant și Stéphane Courtois au fost înconjurați și continuați în cei 14 ani de Școală de Vară de alte cîteva sute de conferențieri care au găsit în copii niște parteneri agreabili și pasionați ce îi absorbeau prin entuziasmul lor juvenil. Ideea apărută în 1998, cînd Memorialul începea să prindă conturul de azi, a fost de a-l transforma într-un muzeu viu, care să înfrunzească în fiecare an ca un copac, printr-o nouă promoție de adolescenți, fiecare din ei pleacă spre viitorul propriu cu o vedere mai limpede, pentru că ea este luminată de cunoașterea trecutului. Ca să nu mai vorbim de profesorii de liceu, care au găsit la Sighet un reazem pentru pasiunea lor de dascăli. Prin Școala de Vară, actualitatea Memorialului devine palpabilă, rodește și se multiplică.

Prin Școala de Vară, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței părăsește peretii închisorii din Sighet pentru a se muta între tîmplele copiilor care încearcă să învețe ceea ce propriii lor părinți n-au știut să le spună: ce sînt ei ca rezultat genetic al istoriei și ce pot deveni ca opere ale lor înșile, ca autori ai propriei memorii. Pentru că la Sighet nu se învață doar cum să descoperim memoria trecutului, ci și cum să construim propria noastră memorie despre prezent, acea memorie hăituită seară de seară la televizor de imaginile care ne spun: „Nu trebuie să țineți minte ceea ce ați trăit voi azi, trebuie să țineți minte ceea ce vă spunem noi că ați trăit azi”.

La Sighet se învață demnitatea de a nu te lăsa manipulat, pentru că în spatele Școlii de Vară se află – ca un punct de sprijin – muzeul viu, cu modelele, jertfele și concluziile sale, iar în fața ei realitatea actuală, care așteaptă să fie înțeleasă și exorcizată.

„Atunci cînd justiția nu reușește să fie o formă de memorie, memoria singură poate deveni o formă de justiție”. Este deviza Memorialului, datorată Anei Blandiana și adăugată încă din 1993 proiectului trimis Consiliului Europei. Atunci cînd statul de drept este zgîlțit de politicianism și corupție, memoria este o ancoră fermă care ne fixează în istorie. Acesta este rolul imediat, dar și de durată al Memorialului.

